

BIBLIOTEQUES, EDITORIALS I LLIBRERIES (2020-2022): CRISI I NOUS REPTES

LIBRARIES, PUBLISHING HOUSES AND BOOKSHOPS (2020-2022): CRISIS AND NEW CHALLENGES

BIBLIOTECAS, EDITORIALES Y LIBRERÍAS (2020-2022): CRISIS Y NUEVOS RETOS

Francesc Xavier González Cuadra

Cap de Secció de Gestió de la Col·lecció Servei de Biblioteques del Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya
fgonzalezcc@gencat.cat

Rebut: 06/05/2024; Acceptat: 20/05/2024; Publicat: 29/06/2024

Com citar-ho:

González Cuadra, Francesc Xavier. «Biblioteques, editorials i llibreries (2020-2022): crisi i nous reptes». *Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 8 (2023), e019. DOI: <https://doi.org/10.1344/ABLL.2023.8.019>

Francesc Xavier González Cuadra, 2023

No es permet un ús comercial de l'obra original
ni la generació d'obres derivades.

Resum

El trienni 2020-2022 ha estat un període excepcional per a les biblioteques, les editorials i les llibreries, així com per a la resta de l'ecosistema llibre i el món de la cultura. La pandèmia de la COVID-19 i els seus efectes han influït arreu, i especialment en l'àmbit de la informació, la cultura i el coneixement.

Les noves tendències en l'accés i el consum culturals que s'albiraven al bienni 2018-2019 han experimentat un impuls exponencial. Les biblioteques digitals, l'accés obert, la socialització virtual de la lectura i, ara, la intel·ligència artificial han deixat de ser mers projectes o quimeres per esdevenir nous paradigmes de la quotidianitat en el sector bibliotecari, i en les relacions d'aquest sector amb la resta d'agents de la cultura i el coneixement. El retorn gradual a la normalitat postpandèmica ha plantejat nous reptes i la urgència de confluir amb les necessitats socials i evolucionar en els seus papers tradicionals.

Paraules clau: Biblioteques, Biblioteques públiques de Catalunya, Editorials, Mercat del llibre, Indústria editorial.

Abstract

The period between 2020 and 2022 has been an exceptional time for libraries, publishers and bookshops, for the book ecosystem as a whole, and for the world of culture. The impact of the COVID-19 pandemic was universal, and was particularly strong in the field of information, culture and knowledge.

The new trends in cultural access and consumption that were already visible in 2018 and 2019 expanded exponentially over the following three years. Digital libraries, open access, the social consolidation of virtual reading and, now, artificial intelligence have ceased to be pipedreams and have established themselves as new paradigms of everyday life in the library sector and in the relations of this sector with other agents of culture and knowledge. The gradual return to normality after the pandemic is posing new challenges for libraries as they attempt to respond to the changing needs of society and adapt their traditional roles.

Keywords: Libraries, Catalan public libraries, Publishers, Book trade, Publishing industry

Resumen

El trienio 2020-2022 ha sido un período excepcional para las bibliotecas, las editoriales y las librerías, así como para el resto del ecosistema del libro y el mundo de la cultura. La pandemia de la COVID-19 y sus efectos han influido en todas partes, y especialmente en el ámbito de la información, la cultura y el conocimiento.

Las nuevas tendencias en el acceso y el consumo cultural que se vislumbraban en el bienio 2018-2019 han experimentado un impulso exponencial. Las bibliotecas digitales, el acceso abierto, la socialización virtual de la lectura y, ahora, la inteligencia artificial han dejado de ser meros proyectos o quimeras para convertirse en nuevos paradigmas de la cotidianidad en el sector bibliotecario, y en las relaciones de este sector con el resto de agentes de la cultura y el conocimiento. El retorno gradual a la normalidad pospandémica ha planteado nuevos retos y la urgencia de confluir con las necesidades sociales y evolucionar en sus roles tradicionales.

Palabras clave: Bibliotecas, Bibliotecas públicas de Cataluña, Editoriales, Mercado del libro, Industria editorial

1 Introducció

La recuperació de la inversió econòmica i la nova sintonia entre biblioteques, editorials i llibreries a partir del període 2017-2019 (Llobet *et al.*, 2019; Morlans, Sánchez, 2020) van perillar per la pandèmia de la COVID-19 el març del 2020. Tot i la situació, la voluntat política i professional demostrada durant l'aturada i la posterior represa de la normalitat va evidenciar que les aliances teixides en els moments més crítics eren un model que calia replicar en el futur. La col·laboració entre els sectors era essencial, però la realitat exigia inversió pública, noves vies de cooperació i ampliar horitzons en lectura pública (innovar en funcions i rols tradicionals, garantir drets culturals, participació ciutadana, accés obert, bretxa digital i de gènere, sostenibilitat, etc.) que es desenvoluparien durant el període 2021-2022.

2 Objectius

L'estudi pretén identificar i descriure les línies d'acció de l'àmbit bibliotecari en lectura pública, i les relacions amb altres agents de l'ecosistema llibre al trienni 2020-2022. Plantejada de manera cronològica per l'especificitat del període, i des d'una visió unidireccional envers el món editorial i llibreter, l'anàlisi s'ha centrat en tres eixos focals. El primer, la voluntat política de les administracions i del món professional per garantir els serveis de lectura pública i la sostenibilitat de l'ecosistema llibre durant el període 2020-2022. El segon, la inversió pública en polítiques de qualitat per al foment de la lectura, i en l'accés a la informació i el coneixement. I el tercer, la formulació de nous programes per a la socialització de la lectura, la participació ciutadana, el reforç de les biblioteques digitals, etc.

3 Antecedents: 2018-2019

El bienni 2018-2019 va ser un període de certa bonança marcat per la recuperació de la inversió econòmica (intuïda els anys 2016-2017) i l'inici de programes basats en alguns dels ODS de l'Agenda 2030, com ara biblioteca inclusiva, igualtat de gènere i sostenibilitat. Les línies d'acció buscaven garantir l'accés públic i gratuït a la informació, dissenyar nous catàlegs de serveis per a persones amb risc d'exclusió social i bastir col·leccions més accessibles i diverses incorporant-hi la perspectiva de gènere. La BiblioDigital (abans eBiblioCat) era un projecte incipient, i el nou ideari per a una biblioteca pública aliada de la llibreria i més present en l'agenda comunitària era una proposta embrionària, com la sostenibilitat que buscava el seu espai doctrinal en el disseny i la qualitat ambiental dels edificis, però no intuïa encara la seva potencialitat en l'àmbit dels serveis o les col·leccions. A inicis del 2020, tot i la remor de la tempesta, l'horitzó era propici en voluntat política, capital professional i recursos econòmics.

4 Tsunami, ressaca i mar plana: 2020-2022

4.1 Any 2020: crisi i primera reacció. Emergència i catarsi

Quan tot feia preveure que l'any 2020 seguiria el camí ascendent del bienni 2018-2019, la pandèmia de la COVID-19 i la crisi sanitària mundial van afectar de ple a Catalunya i els governs estatal i

autonòmic van decretar el confinament domiciliari total, d'acord amb la Resolució SLT/720/2020, de 13 de març.

La fosa en negre i el neguit per l'expansió incontrolable i impredecible de la pandèmia van tenir un gran impacte en la societat catalana. Van ser dies i setmanes d'instruccions i decrets amb un nou ordre que regulava totes les facetes de la vida. Entre les més bàsiques, quins sectors, activitats o serveis eren declarats essencials i quins no, o els horaris de preferència per comprar o passejar.

La cultura, per a sorpresa de pocs, no va ser considerada essencial, i les biblioteques, els museus i altres institucions culturals van tancar fins al juny i en els mesos posteriors van obrir de manera intermitent.

4.1.1 Situacions extremes, mesures extraordinàries

El tancament de les biblioteques i els bibliobusos del Sistema de Lectura Pública de Catalunya, així com de les biblioteques universitàries, especialitzades, etc., i de les llibreries va ser un cop molt dur.

Tot i la declaració de no essencialitat de la cultura, les administracions competents van continuar oferint serveis de lectura pública i d'accés a la informació, així com buscant alternatives a la fosa en negre cultural per afrontar l'emergència social existent.

Les iniciatives van ser diverses, però es van centrar a garantir l'accés bàsic a la informació i a la cultura en un context de confinament total i amb un axioma molt senzill: si la ciutadania no podia anar a les biblioteques públiques, seria la biblioteca pública la que s'hauria d'apropar a la ciutadania. I va ser llavors quan la BiblioDigital (eBiblioCat fins al 2022) va prendre una altra dimensió: present i futura.

4.1.2 La biblioteca digital

La BiblioDigital —la plataforma pública de préstec de continguts digitals (llibres, audiollibres, revistes, diaris, pel·lícules, enregistraments sonors, enciclopèdies, partitures, etc.) de Biblioteques Públiques de Catalunya creada el 2014— va prendre un protagonisme inesperat.

Amb un creixement constant, però modest, i limitada pressupostàriament fins al 2020, la inversió en continguts digitals (sobretot llibres, revistes i pel·lícules) durant els primers mesos de confinament va ser excepcional: només el Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya va invertir 1.037.196 €, un 110 % més que la suma de la inversió dels dos anys previs 2019 (168.219 €) i 2018 (328.144 €).

Les xifres d'usuaris van ser també inèdites: segons Orte (2020), els nous usuaris es van triplicar entre el període de preconfinament (1 de gener – 12 de març) i el de confinament total (13 de març – 15 de maig). Respecte a la circulació, segons *El servei de préstec virtual a les biblioteques de Catalunya en temps de confinament*, les dades d'ús van ser més espectaculars: les xifres de préstecs i consum de la BiblioDigital van augmentar un 400 % en els cent dies del confinament total.

I una dada que cal retenir: els préstecs digitals van suposar el 98 % de tots els préstecs del 2020, mentre que, el 2019, els digitals només van representar el 2-3 % del total.

Segons l'estudi *Hàbits de lectura i compra de llibres* (2020), del Gremi d'Editors de Catalunya, durant el confinament per la COVID-19 (març-juny del 2020), el percentatge de lectors va arribar fins al 69,5 % de la població, mentre que el de lectors freqüents (setmanals) va pujar al 56,6 %. Respecte a

la lectura digital, l'estudi conclouia que els lectors digitals van augmentar cinc punts respecte a l'any 2019, del 53,7 % al 58,8 %.

4.1.3 La inversió pública per al foment de la lectura i la sostenibilitat de l'ecosistema llibre

Tot i que les biblioteques van romandre tancades (indefinidament en un principi), la Generalitat de Catalunya i la resta d'administracions amb competències en lectura pública van mantenir el seu suport al món editorial i llibreter a través de les vies habituals: les línies de subvenció per a l'adquisició de fons bibliogràfic i documental per a biblioteques.

Les línies de subvenció es van potenciar pressupostàriament per mantenir l'oferta bibliogràfica de les biblioteques, però també van ser concebudes, en bona part, per ajudar el món llibreter (tanca-ment temporal de llibreries i previsible descens de vendes), així com la indústria editorial.

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va augmentar les línies estratègiques d'inversió per a l'adquisició de fons bibliogràfics per a biblioteques del Sistema de Lectura Pública:

- Subvenció per a l'adquisició de diferents fons bibliogràfics i documentals destinats a biblioteques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya, CLT060/2020.
- Subvenció en espècie per a l'adquisició de novetats editorials en català i occità destinades a les biblioteques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya, CLT063/2020.
- Subministrament de publicacions periòdiques (revistes) per al Servei de Biblioteques i per a les biblioteques públiques de Girona, Lleida, Tarragona i les Terres de l'Ebre.
- Subvencions per a l'adquisició de fons documentals en fires o mercats especialitzats.
- Subministrament de fons bibliogràfics i documentals per als equipaments bibliotecaris que gestiona el Departament de Cultura i de fons documentals de suport al préstec per a les biblioteques públiques de Catalunya.

Les biblioteques públiques també van tenir una línia de subvenció extraordinària procedent dels fons europeus de recuperació Next Generation, aprovats el 21 de juliol del 2020 pel Consell Europeu, amb l'objectiu d'adquirir llibres destinats a les biblioteques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya. La línia, però, no es va activar fins a inicis del 2021, amb execució durant el 2022.

Taula 1. Inversió de la Generalitat de Catalunya en fons de llibres i revistes a l'SLPC (2020-2022)

Línies estratègiques d'inversió	2020	2021	2022
Ajuts a l'edició en català i occità (SAB)	3.140.075 €	3.248.366 €	3.408.000 €
Subvencions per adquirir fons a llibreries de proximitat	1.600.076 €	2.416.519 €	2.748.500 €
Suport a la subscripció de revistes	470.288 €	493.422 €	531.840 €
Programa de compres a fires i mercats del llibre	100.763 €	139.439 €	175.034 €
Adquisició de fons bibliogràfics per a equipaments de la Generalitat	310.000 €	574.800 €	607.800 €
Adquisició de llibres electrònics per a la BiblioDigital	120.000 €	210.000 €	210.000 €
Total	5.741.202 €	7.082.546 €	7.681.174 €

Font: Servei de Biblioteques. Informe econòmic complet.

L'augment de la inversió pública en biblioteques pivotà sobre dues línies: *a*) ajuts a l'edició en català i occità (SAB), i *b*) adquisició de fons bibliogràfics a llibreries de proximitat.

Respecte al SAB del 2020, el Departament de Cultura de la Generalitat va obrir una primera convocatòria al març per 2.238.000 €, a la qual afegí una segona dotació extraordinària d'1.000.000 € el setembre del 2020. L'execució final seria de 3.140.075 € (taula 1), d'un total de 3.238.000 €.

Pel que fa a l'adquisició de fons a llibreries de proximitat, la Gerència de Biblioteques de la Diputació de Barcelona endegà una línia de suport per a l'adquisició de llibres en català per a petits municipis. L'objectiu era donar suport a l'edició, la llibreria i els creadors amb una inversió de 112.000 € dirigida a la compra de llibres en català per fornir equipaments municipals (escoles, casals d'avis, centres de joves, etc.) de petits municipis per posar-los a disposició de la ciutadania en una acció decidida per al foment de la lectura. La línia CLT060/2020 (i successives) de la Generalitat de Catalunya també estava (i està) dirigida a la compra de fons a les llibreries locals i de proximitat, atès que la subvenció econòmica s'atorga als ajuntaments, que, a través de contractació pública, estableixen quines seran les llibreries proveïdores de fons a les biblioteques de la seva localitat.

Taula 2. Inversió en fons de manteniment de llibres, diaris i revistes a l'SLPC (2020)

Administracions	Llibres	Diaris/revistes	Total
Ajuntaments	1.991.583 €	321.824 €	2.313.407 €
Consells comarcals		517 €	517 €
Diputació de Barcelona	3.323.568€	1.488.393 €	4.811.961 €
Diputació de Girona		218.148 €	218.148 €
Diputació de Lleida	43.476 €		43.476 €
Generalitat de Catalunya	5.053.304 €	464.963 €	5.518.268 €
Ministeri de Cultura	1.064 €		1.064 €
Total	10.412.995 €	2.493.845 €	12.906.841 €

Font: Servei de Biblioteques. Informe econòmic complet.

La Generalitat de Catalunya, a través de l'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC), impulsà altres iniciatives per donar suport directe a les editorials i les llibreries. L'Àrea del Llibre va potenciar econòmicament les seves línies d'ajut, i va agilitzar i reduir al màxim els tràmits administratius per respondre a la delicada situació de les llibreries i de la indústria editorial.

Segons la *Memòria 2020 de l'ICEC*, es va incrementar la dotació de quatre línies: *a*) modernització de llibreries (de 300.000 € a 400.000 €) amb la subvenció de vuitanta projectes de setanta-cinc llibreries; *b*) producció editorial en llengua catalana i aranesa (de 700.000 € a 1.100.000 €); *c*) producció editorial d'especial interès cultural (de 120.000 € a 200.000 €), i *d*) organització de fires i salons del llibre a Catalunya (de 80.000 € a 100.000 €).

L'ICEC endegà altres iniciatives per reduir l'impacte negatiu de la pandèmia en el sector, com l'organització de la diada de Sant Jordi l'estiu del 2020 (juliol) i una campanya del llibre per Nadal. En ambdós casos, l'objectiu final era reactivar el sector de la llibreria. El 2020, l'Àrea del Llibre de l'ICEC també va impulsar la campanya «Fas 6 anys. Tria un llibre», en la qual van participar 427 llibreries amb un ajut singular de 497.836 €, a través del Gremi de Llibreters de Catalunya.

Entre ajuts directes i promocions, l'Àrea del Llibre de l'ICEC va aportar 2.880.623 € al sector editorial i de la llibreria el 2020.

4.1.4 Edició i llibreria el 2020: *annus mirabilis*?

Contra tot pronòstic, el 2020 no va ser un *annus horribilis* per al món de l'edició i la llibreria. Segons l'estudi *Comercio interior del libro en España* (2020), el sector del llibre a l'Estat espanyol va facturar en brut 2.440 M€, un 0,8 % més que l'any 2019, una dada que el mateix estudi considera que és «una cifra y un porcentaje que vistas las circunstancias consideramos todo éxito». I efectivament, atès el *tsunami* de la pandèmia, fins i tot es podria considerar un miracle.

L'estudi informa del descens del 10 % de l'edició en paper, mentre que la digital augmentava un 10,6 % respecte a l'any 2019 i la facturació s'incrementava sis punts, tot i que només suposava el 5,2 % del negoci global el 2020. Una altra dada interessant és que un 86,35 % dels llibres es van editar en format digital i imprès, i que això permetia una complementarietat entre col·leccions impreses i digitals.

Quant a la producció, les xifres de l'edició digital en català eren mediocres: només representaven un 13,5 % del global i l'oferta en títols era menor que la del 2016 (!!!).

L'anàlisi dels canals de comercialització confirmava que les llibreries (no pas les cadenes) eren els principals punts de venda de llibres, amb un percentatge del 34 %, i que havien aconseguit aturar el cop de la pandèmia, amb una facturació de 838,94 M€ i un exigu 0,4 % d'increment respecte a l'any anterior. Malgrat això, segons l'estudi, les biblioteques van mantenir la seva inversió respecte al 2019, amb un 0,1 %, una xifra que no és aplicable a l'àmbit català, on es van registrar augments extraordinaris en la inversió (taules 1 i 2). En el cas català, la inversió l'any 2020 va suposar el 20,8 % de totes les vendes a l'Estat i es va situar en uns 507 M€.

Les xifres donaven motius per a l'esperança i, certament, les xifres del bienni 2021-2022 serien molt millors.

4.1.5 Reacció professional, 2020-2021

El món professional bibliotecari es va mobilitzar perquè la ciutadania pogués accedir a la informació i a la cultura. A inicis del 2021, es van impulsar iniciatives per reivindicar les biblioteques davant les restriccions d'obertura a causa de la segona onada de la pandèmia, com, per exemple, la campanya #BibliotequesVisibles, amb el *Manifest en defensa de les biblioteques i les unitats d'informació*.

Els governs no van considerar que les biblioteques i les llibreries fossin imprescindibles els primers mesos de pandèmia, a diferència de les perruqueries o altres serveis, però els professionals consideraven que el seu paper era essencial en moments d'incertesa, dubte i angoixa, més quan la ciutadania requeria accés lliure a la informació, la cultura i el coneixement sense cap mena de limitació.

Els professionals van reinventar i transformar els seus papers com a mediadors de cultura, curadors de continguts i prescriptors literaris. Durant els mesos de confinament absolut i intermitent (estiu del 2020 – hivern del 2021) van sorgir milers d'iniciatives per difondre la informació i la cultura (especialment la lectura) en mil i una vies i formats: blogs de ressenyes i itineraris lectors, mediació de lectures, autors i gèneres a través de les xarxes socials (Twitter, Instagram, etc.), canals especialitzats a YouTube, TikTok o Twitch de prescriptors, autors, etc., lectures en veu alta per les xarxes socials de fragments d'obres coincidint amb efemèrides, lectures de poemes per telèfon a

gent gran i una llarga llista d'accions que palesaven la solidaritat envers la ciutadania i que la cultura sí que era essencial.

4.1.6 Nou full de ruta

Biblioteques i gestors professionals, tot i renunciar als programes per al 2020, van afrontar tres reptes sobrevinguts per la pandèmia i els seus efectes: mantenir i garantir l'accés universal a la informació i el coneixement; adaptar-se als canvis en la interacció social i cultural, i fer valer el seu paper d'inclusius.

El nou escenari va impel·lir les biblioteques a una adaptació sobre la marxa i al galop, a un *learning by doing* quotidià que es va centrar, entre altres qüestions, a:

- Dissenyar i implementar la nova virtualitat i el teletreball en els processos tècnics.
- Redefinir la provisió dels serveis professionals (mediació virtual de la lectura, accés a recursos digitals, curació de continguts en obert, etc.).
- Enfortir vincles amb altres actors de l'ecosistema del llibre (llibreries, editorials i creadors).

L'any 2020 va marcar una fita cabdal per a la construcció d'un nou ideari de biblioteca pública. Malgrat que l'adaptació a la nova realitat es va fer de manera improvisada i poc conscient, era evident que el nou escenari i les necessitats emergents per a una societat més crítica, justa i igualitària exigien un replantejament dels papers tradicionals. Els ODS de l'Agenda 2030 eren el marc ideal, però la realitat sempre supera la ficció. La pandèmia va ser un revulsiu en tots els sectors de la societat, i en el món de les biblioteques, i especialment en el de la lectura pública, va deixar tres empremtes indelebles: la noció de la lectura com una experiència cultural i social que permetia una societat més crítica amb la nova realitat; l'accés lliure a la informació i el coneixement com a element clau per bastir una consciència crítica per la ciutadania, i la creació i posada en marxa de noves fórmules i serveis per a la construcció de comunitats entorn de la biblioteca.

Ateses les lliçons del 2020 i el nou ideari, semblava molt evident que la pandèmia i els seus efectes serien el gresol del futur *Manifest per la biblioteca pública* de la IFLA/UNESCO de l'any 2022.

4.2 Any 2021: la ressaca

«I una vegada que la tempesta s'acabi, no recordaràs com ho vas aconseguir, com vas sobreviure. Ni tan sols estaràs segur si la tempesta ha acabat realment. Però una cosa sí que és segura. Quan surtis d'aquesta tempesta, no seràs la mateixa persona que va entrar-hi. D'això tracta aquesta tempesta.»

Haruki Murakami. Kafka a la platja

El retorn lent i gradual a la normalitat es podria definir com una gran ressaca. El profund daltabaix de la crisi mundial per la COVID-19 va continuar afectant tots els sectors socials passats molts mesos del seu zenit, però, superada la tempesta, la represa va ser una contrarellotge per recuperar el temps perdut, com si la pandèmia hagués estat un malson quan, realment, havia estat una cesura històrica.

Arreu van sorgir termes per definir el món postpandèmic com ara *nova normalitat*, *nova realitat*, etc., però el que era evident, parafrasejant Murakami, era el que món que va engolir la pandèmia ja no era el mateix món que en va sortir. I després de la tempesta no va arribar la calma, sinó una llarga ressaca.

El món bibliotecari va estrenar l'any 2021 amb l'objectiu de reviure xifres del 2019 (en visites, presències i activitats) i recuperar la materialitat de les biblioteques. Malgrat que la represa va ser el fruit d'una reflexió (sobre la marxa), els nous eixos estratègics van ser la participació social i comunitària en la confecció del teixit social i cultural, el paradigma digital, la creació de coneixement social en accés obert i la socialització de la cultura i el coneixement, entre d'altres.

Posteriorment, els quatre eixos es van fusionar en les dues línies d'acció que les administracions aplicarien *grosso modo* en matèria de lectura pública durant el 2021 (i en anys posteriors):

- 1. Increment del coneixement social i en accés obert (fons bibliogràfics) i paradigma digital
- 2. Socialització de la cultura (lectura i coneixement) i participació de les biblioteques en la construcció comunitària (activitats i serveis)

4.2.1 Increment del coneixement social i en accés obert (fons bibliogràfics) i paradigma digital

Una de les lliçons que va deixar la pandèmia era —de fet— un secret de domini públic: com més gran és la inversió pública en béns culturals, més gran és el retorn en rendiments socials. Alguns estudis (Oyarzún, 2021) ja advertien que la relació efectiva entre les biblioteques públiques i el desenvolupament econòmic sempre és positiva. L'axioma era aplicable a les grans inversions del 2020 per afrontar la catàstrofe, però ja s'intuïen en les dades del bienni 2018-2019. L'any 2021 confirmaria les xifres, i la voluntat de la *res publica* era persistir en aquesta línia.

La Generalitat de Catalunya, com altres administracions amb competències en lectura pública, va continuar amb la inversió ascendent en totes les línies de suport a l'adquisició i el manteniment de les col·leccions de les biblioteques de l'SLPC, i de la biblioteca digital.

Tot i que l'aposta per augmentar la presència de llibres en català i aranès a les biblioteques durant l'any 2020 responia a un suport més que tàcit al món editorial, l'ajut no sols es va mantenir, sinó que, a més, va augmentar el 2021 (taula 1). L'ajut a les llibreries de proximitat per part del Govern també va ser molt significatiu, amb un augment de la línia CLT060/2021 d'un 50 % sobre la despesa del 2020. Un increment similar, d'un 40 %, van rebre les biblioteques públiques de l'SLPC per adquirir fons en fires i mercats del llibre especialitzat, a fi que les llibreries de proximitat i les petites editorials (d'arreu del territori) es poguessin beneficiar d'aquesta línia.

Taula 3. Inversió en fons de manteniment de llibres, diaris i revistes a l'SLPC (2021)

Administracions	Llibres	Diaris/revistes	Total
Ajuntaments	3.028.854 €	255.452 €	3.284.306 €
Diputació de Barcelona	3.437.730 €	1.780.853 €	5.218.583 €
Diputació de Girona	392.502 €	105.651 €	498.153 €
Diputació de Tarragona	9.758 €	2.336 €	12.094 €
Generalitat de Catalunya	6.269.590 €	487.137 €	6.756.727 €
Ministeri de Cultura (fons Next Generation)	916.394 €		916.364 €
Total	14.054.828 €	2.631.429 €	16.686.227 €

Font: Servei de Biblioteques. Informe econòmic complet.

Tot i l'obertura total de les biblioteques i la recuperació dels serveis tradicionals, l'any 2021 la BiblioDigital es va consolidar. Els nous usos i consums culturals d'anys previs, que la pandèmia havia accentuat, fixaren el paradigma digital en l'ecosistema cultural, i això es traduí en una inversió molt significativa en el pressupost del 2021 i d'anys posteriors. Només el 2021, el Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya augmentà la despesa en llibres electrònics un 75 % respecte al 2020 (taula 1). La resta de continguts (audiovisuals, sonors o hemerogràfics) van tenir inversions similars.

L'Àrea del Llibre de l'ICEC va continuar atent a les necessitats de l'ecosistema llibre, i en especial als sectors més exposats a la ressaca de la pandèmia: la venda al públic (llibreries) i l'edició en català i occità. El 2021, la inversió a l'edició en català i occità arribà als 1.400.000 €. La dotació inicial de la convocatòria era de 700.000 €, però posteriorment s'amplià en 700.000 € més, gràcies a la partida COVID-19. La producció editorial d'especial interès cultural de temàtiques o gèneres amb poca difusió en català i occità disposà de 350.000 €, en què la novetat va ser la creació d'una modalitat per a còmics.

L'ICEC creà també una línia de subvencions per donar suport a les empreses editorials de música. Les accions que calia impulsar eren l'edició de partitures de músics catalans d'especial interès cultural o de difícil comercialització; la digitalització de partitures no digitals, i la promoció i la comercialització del catàleg editorial de partitures de música. La dotació va ser de 90.000 €.

Com a mesura paral·lela a la promoció dels catàlegs d'editors musicals de Catalunya, el Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya establí un conveni amb el Gremi d'Editors de Música de Catalunya per integrar partitures digitals de música catalana a la BiblioDigital, amb una inversió anual (fins a l'actualitat) de 25.000 €.

L'any 2021 també es creà una nova línia d'ajuts per a l'edició d'audiollibres en català o occità, amb una dotació de 75.000 €, dels quals només se n'executaren 18.553 per a vint-i-nou projectes.

D'altra banda, la línia per a la modernització de llibreries va tenir una inversió de 400.000 €.

L'Àrea del Llibre també va concedir el 2021 una ajuda al Gremi de Llibreters de Catalunya, perquè, en col·laboració amb la Facultat d'Informació i Mitjans Audiovisuals (FIMA) de la Universitat de Barcelona, es continués formant el personal de les llibreries a través del postgrau en Llibreria.

Pel que fa als projectes de difusió i promoció a fires i congressos del llibre, l'ICEC subvencionà amb 344.000 € el Còmic Barcelona, el Festival Clàssics, la Setmana del Llibre en Català i el Fòrum Edita.

4.2.2 Socialització de la cultura i participació comunitària de les biblioteques

Les biblioteques s'esforçaren per restablir la seva centralitat cultural durant el 2021. Els objectius eren recuperar horaris d'obertura, visitants, préstecs, assistents a activitats, reactivar clubs de lectura presencials i oferir un programa de serveis i activitats que les ressituessin al si de la construcció social i cultural de les seves comunitats. Tot i la irrupció de la biblioteca digital, i uns indicadors que continuaven (i continuarien) a l'alça, les biblioteques públiques van haver de reivindicar, amb una important dosi d'imaginació i esforç, el seu paper com a espais de foment i socialització de la lectura, de la cultura i del coneixement.

Les biblioteques, reinventades el 2020 per esquivar les restriccions sanitàries i les limitacions de la presencialitat tot impulsant la seva presència virtual i oferint continguts digitals en obert, van haver de readaptar-se a un model híbrid: analògic/digital. El nou paradigma digital tenia uns paràmetres clars, mentre que els valors de la materialitat (física) de la biblioteca requerien un pas ferm i decidit per afrontar els nous reptes.

L'esforç que van dur a terme les administracions i els equips professionals i de suport per recuperar indicadors del 2019 i, sobretot, per respondre a les noves necessitats que reclamava la societat amb biblioteques més obertes, actives i inclusives va ser formidable.

L'horitzó de les 25.148.929 visites a biblioteques del 2019 era una xifra inassolible, però, tot i això, les dades de l'any 2021 van ser força positives: 13.347.990 visites (un 50 % més que el 2020), que evidenciaven que s'anava pel bon camí. No seria gens fàcil, perquè, tot i els esforços en la creació de programes d'activitats de qualitat (i la inversió esmerçada), els 17,8 milions de visites del 2022 i els previsibles 21 milions del 2023, atenent els percentatges d'increment de les Biblioteques de la Diputació de Barcelona (24 % més que el 2022) i de Biblioteques de Barcelona (17,5 %), encara estarien lluny de les de l'any 2019.

L'anàlisi de les dades permet fer una lectura més en positiu si es comparen les xifres de visitants amb les d'assistents a activitats. Tenint en compte que l'any 2019 la xifra d'assistents a les 76.948 sessions d'activitats de foment de la lectura va ser d'1.575.050 i les activitats del 2022 van aplegar 1.454.014 assistents en 66.128 sessions, la proporcionalitat és favorable a l'any 2022, és a dir, que les seves activitats van aplegar més participants o van ser més atractives.

D'altra banda, si s'examinen els percentatges de les activitats més habituals (clubs de lectura, cursos, tallers, etc.) a les biblioteques l'any 2019 i el bienni 2021-2022, s'observa que aquests percentatges són idèntics i que només varien, per exemple, en les visites escolars, que el 2022 van suposar un 31 % del total, mentre que el 2019 eren d'un 23 %.

Si a l'anàlisi dual de visitants/activitats s'hi suma la de la circulació (préstecs), les xifres aporten més elements per a una relectura dels serveis tradicionals que ofereix la biblioteca pública.

Examinades les dades de circulació (préstec analògic) —tot i que les dades de l'any 2019 (13,3 milions de préstecs totals) no s'havien superat (les del 2020 van ser de 8,2 milions; 11,4 les del 2021 i 12,7 les del 2022)—, la realitat és una altra. És a dir, si les xifres es desglossen, dels 13,3 milions de préstecs de l'any 2019, 9,8 ho foren de llibres, i la resta, d'altres materials (majoritàriament, audiovisuals i sonors), mentre que el 2021 es prestaren 9,3 milions de llibres, i el 2022, 10,6 milions.

Això significaria que, l'any 2022, ja s'havia superat la xifra *màgica* del 2019 en préstec analògic de llibres i que el 2021 s'hi va estar a prop. Si a les xifres de préstec analògic s'hi sumen les de llibres electrònics de la BiblioDigital, 968.440 entre préstecs i renovacions, les dades són molt més positives i reiteren l'axioma que «com més gran és la inversió pública en béns culturals, més gran és el retorn en rendiments socials».

Sobre el paper de la biblioteca pública el 2021 com a espai de socialització i de foment de la lectura, i d'agora per a la construcció de comunitats, es podria concloure el següent:

- 1. Les biblioteques estan readaptant els seus papers tradicionals envers un catàleg més ampli i social.
- 2. Algunes activitats *estrella* semblen estancades en xifres presencials, i la raó o raons poden ser el transvasament cap a altres agents culturals (llibreries) o simples límits naturals.
- 3. Els programes d'activitats s'han d'encarar a l'aprenentatge d'habilitats tècniques i socials.
- 4. La participació ciutadana és essencial per al disseny i la inclusió de nous continguts als programes d'activitats, així com als catàlegs de serveis.
- 5. Els nous usos culturals condicionen (i limiten) el consum i la circulació dels continguts analògics de les biblioteques (préstecs) i el format predominant, que continua sent el llibre.

- 6. La BiblioDigital és l'aliat preferent de les biblioteques i les seves col·leccions, que s'ha erigit en un element imprescindible del nou ecosistema de la lectura pública.

4.2.3 Any 2021: edició i llibreries en positiu

El 2021 va ser un any positiu per al món editorial i les llibreries. La Federació de Gremis d'Editors i alguns analistes consideraren que el 2021 havia estat «el millor any» de l'última dècada pel que fa a les vendes, però no era l'únic símptoma de millora. La recuperació de la presencialitat en fires, presentacions i premis; la creació de nous festivals, el naixement de segells i projectes editorials i l'impuls econòmic del còmic català (i en català) i de gèneres com la ciència-ficció o la fantasia evidenciaven que la indústria editorial estava en un bon moment, àdhuc el món llibreter.

Segons l'informe *Estat de la cultura i les arts 2021* del CoNCA, l'any 2021 es van obrir tretze noves llibreries —el 2020, quinze—, la majoria de caràcter generalista, però algunes optaren per especialitzar la seva oferta seleccionant els seus fons amb una cura especial. Les vendes també van ser positives, i les llibreries es continuaven mantenint com el canal prioritari de comercialització del llibre imprès, ja que un 69 % de les vendes es van fer en llibreries (incloent-hi cadenes), i un 24 %, en plataformes virtuals. La resta, el 7 %, eren formats digitals, inclosos els audiollibres.

La relació entre les biblioteques públiques i el món editorial i llibreter continuava sent simbiòtica. El projecte d'adquisició a llibreries locals per part de municipis petits de la Gerència de Biblioteques de la Diputació de Barcelona es mantenia amb força; el Pla de fires del llibre assolí una nova dimensió; la línia CLT060/2021 augmentava el seu pressupost, i el Departament de Cultura havia creat un nou procediment obert per comprar fons documentals per a les biblioteques públiques i els equipaments que depenien de la Generalitat (trenta-tres lots), amb una injecció econòmica important, que es mantindria en anys successius.

4.3 Any 2022: mar plana

La nova normalitat del 2021 mutà a la plena normalitat del 2022, i la ressaca deixà pas a la mar plana. Fins a l'abril del 2022, encara hi hagué restriccions en els aforaments, però les biblioteques públiques ja havien recuperat la totalitat dels seus horaris, serveis i programes d'activitats la tardor del 2021.

El *Balanç 2022 del Sistema de Lectura Pública de Catalunya* —publicat pel Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya— identificà una tendència a l'alça en tots els indicadors (presencials) que confirmaven la recuperació iniciada el primer trimestre del 2021: les visites augmentaren un 36,7 % respecte al 2021 (17,8 milions) i el préstec s'incrementà un 12 %, i també ho va fer el nombre de nous usuaris (carnets) de biblioteques (193.208) i de la BiblioDigital (24.072).

L'any 2022, el Sistema de Lectura Pública de Catalunya incorporà nou biblioteques públiques, amb la qual cosa va assolir la xifra de quatre-cents quaranta equipaments, 428 biblioteques públiques i dotze bibliobusos.

Les col·leccions existents a les biblioteques també van trencar una dinàmica d'estancament des de l'any 2020 amb un increment de gairebé 200.000 volums, passant de 15.080.118 exemplars el 2021 a 15.272.077 el 2022.

Els préstecs interbibliotecaris a Biblioteques Públiques de Catalunya també remuntaren després del fre de l'any 2020: dels 386.326 préstecs del 2020 es passà als 749.542 del 2021 (un 95 % d'increment). El 2022 va registrar, però, un descens significatiu (407.427), per l'aturada del servei a les

biblioteques de l'àrea de Barcelona a causa del canvi de proveïdor en el servei de transport. Però l'any 2023, i segons unes primeres estimacions, les dades ja han tornat a nivells prepandèmics.

Molt probablement, un dels factors que explicarien l'augment de préstecs interbibliotecaris des del 2021 és la posada en marxa d'Atena, el catàleg de Biblioteques Públiques de Catalunya, el març del 2021. Atena esdevenia, així, una plataforma única de consulta i préstec interbibliotecari, a través de la qual s'articulava el servei nacional de préstec interbibliotecari.

4.3.1 BiblioDigital: consolidació equilibrada

Si el 2020 va ser l'any de la posada de llarg de l'eBiblioCat, el 2022 va ser el de la consagració de la BiblioDigital.

La plataforma, que el 2020 experimentà un increment excepcional, ara s'estabilitzava a l'alça, amb un increment dels préstecs en paral·lel a la incorporació de nous usuaris. L'any 2022, la BiblioDigital va registrar 1.095.521 préstecs (entre préstecs primaris, renovacions i descàrregues), un 13 % més que el 2021, i va tenir una xifra similar en percentatge quant a les noves altes d'usuaris el 2021: 24.022.

Tot i les bones xifres, la circulació i els usos de la plataforma no es va poder equiparar al 100 % amb la inversió duta a terme en títols i llicències, que el 2022 arribà als 20.570 títols (llibres electrònics i audiollibres) i a les 595.832 llicències (incloent-hi també la premsa diària i les revistes). Les raons d'això podrien ser diverses: l'estabilització de la demanda, continguts no sempre comercials (audiovisuals, sonors, etc.) i la naturalesa mateixa de la BiblioDigital. La BiblioDigital no fou concebuda com a competència de les plataformes comercials de continguts audiovisuals. El seu leitmotiv era —i és— doble: d'una banda, constituir una plataforma pública, gratuïta i de qualitat per a aquella ciutadania que consumeix informació, cultura i coneixement en format digital, i, de l'altra, esdevenir l'aliada de les col·leccions analògiques de Biblioteques Públiques de Catalunya en termes de sostenibilitat. Sota aquestes premisses, l'aposta dels seus gestors per la BiblioDigital com la plataforma de continguts digitals de Biblioteques Públiques de Catalunya era absoluta i total des del 2020.

L'any 2022, la inversió econòmica va consistir a potenciar la incorporació d'altres formats i tipologies documentals, com tot el catàleg del proveïdor eFilm (vuit mil pel·lícules, un 210 % més que el 2021), el recurs de premsa internacional PressReader (amb rècord de consum el 2022: 3.284.334 articles consultats), una secció de referència (*Encyclopaedia Britannica*), partitures digitals, portals de música clàssica i contemporània (Medici.TV i Naxos, del qual es va duplicar el nombre d'accessos simultanis el 2022, de trenta a seixanta), enregistraments sonors i àlbums de música de producció catalana de km 0, etc. En aquesta línia de diversificació de formats documentals, el Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya va iniciar l'any 2022 una política de col·lecció digital destinada a integrar recursos digitals de proveïdors de continguts en català o de producció catalana i, de fet, va establir una aliança amb sectors creatius del país, com el món musical, l'audiovisual o l'edició de música impresa.

La BiblioDigital fou un dels eixos motors de la lectura pública a Catalunya amb millors expectatives d'inversió i creixement el 2022 en nous continguts, usuaris, circulació i noves aliances, atès que la seva genètica contenia molts dels elements de les línies d'acció concebudes per les administracions competents en lectura pública per afrontar els nous reptes, com el paradigma digital, l'accés lliure a la informació, la cultura i el coneixement o la socialització i el foment de la lectura (virtual), etc.

4.3.2 Inversió econòmica en lectura pública i sostenibilitat del sector del llibre

Les biblioteques públiques van mantenir la inversió per adquirir fons bibliogràfics l'any 2022. Les administracions gestores en lectura pública continuaren apostant, amb correccions, per mantenir les partides dels anys anteriors, tot i que l'excepcionalitat COVID-19 ja no existia i les qüestions que calia resoldre n'eren altres, com el retorn a la presencialitat, que les llibreries havien superat el 2021.

La Generalitat de Catalunya, juntament amb el Servei de Biblioteques de la Diputació de Girona, va ser l'única administració que incrementà el pressupost (taula 4) per potenciar les línies següents:

- a. Subvenció per a l'adquisició de diferents fons bibliogràfics i documentals destinats a biblioteques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya, CLT060/2022.
- b. Subvenció en espècie per a l'adquisició de novetats editorials en català i occità destinades a les biblioteques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya, CLT063/2022.
- c. Subministrament de publicacions periòdiques (revistes) per al Servei de Biblioteques i per a les biblioteques públiques de Girona, Lleida, Tarragona i les Terres de l'Ebre.
- d. Subvencions per a l'adquisició de fons documentals en fires o mercats especialitzats.

L'axioma «com més inversió, més retorn social» continuava present, però hi incidien altres factors de pes.

A inicis de l'any 2021, el Govern de la Generalitat de Catalunya va establir les bases, els objectius i el calendari per a la creació d'un nou Pla nacional del llibre i la lectura de Catalunya, que buscava, entre d'altres, reconèixer el valor de les reivindicacions del sector creatiu (autors, etc.) —la baula més dèbil de l'ecosistema llibre— i donar-hi respostes; impulsar programes efectius per al foment de la lectura, i establir polítiques de suport estable a la indústria editorial i al món de la llibreria. Tot i que els principals impulsors i garants del pla serien el Departament de Cultura i el Departament d'Educació de la Generalitat, el grup motor i el grup de treball seleccionats estarien formats per nombrosos especialistes, institucions i agents de diferents àmbits, com autors, il·lustradors, traductors, editors, llibreters, bibliotecaris, docents, acadèmics, periodistes, etc.

La Gerència de Biblioteques de la Diputació de Barcelona va mantenir la inversió econòmica per a la promoció de la lectura per a municipis petits que no disposaven de servei de biblioteca ni bibliobús. La línia de subvenció s'adreçà a cinquanta-un municipis de menys de cinc mil habitants del territori de Barcelona dins la convocatòria del Catàleg 2022 del Pla de concertació Xarxa de Governos Locals 2020-2023.

El programa de promoció de la lectura va incloure cinquanta propostes d'activitats infantils i vint-i-cinc per a adults de companyies i artistes.

L'any 2022, l'Àrea del Llibre de l'ICEC va continuar impulsant el mercat i la cadena de valor del llibre. Segons la Memòria 2022, es van invertir 3.753.080 € als tres àmbits d'actuació de l'Àrea del Llibre (producció editorial, llibreries i difusió i promoció del llibre en català).

Les línies de subvenció i ajuts dirigides al sector editorial van ser per a la producció editorial en català o occità; l'edició en català o occità d'especial interès cultural o de temàtiques i gèneres amb poca difusió; la producció editorial de música, i l'edició d'audiollibres en català o occità.

Taula 4. Inversió en fons de manteniment de llibres, diaris i revistes a l'SLPC (2022)

Administracions	Llibres	Diaris/revistes	Total	Percentatge sobre el 2021*
Ajuntaments	2.159.762 €	295.941 €	2.455.703 €	-25,2
Consells comarcals		517 €	517	
Diputació de Barcelona	2.974.978 €	1.466.750 €	4.441.728 €	-14,8
Diputació de Girona	394.984 €	118.089 €	513.073 €	2,9
Diputació de Lleida	70.061 €		70.061 €	
Generalitat de Catalunya	6.752.770 €	487.944 €	7.240.714 €	7,1
Ministeri de Cultura**	3.535 €		3.535 €	
Altres institucions	86.346 €		86.346 €	
Total	12.442.436 €	2.369.241 €	14.811.677 €	

* Només s'han reflectit les variacions en partides amb continuïtat respecte a exercicis anuals anteriors.

** No s'ha reflectit la variació en la partida del Ministeri de Cultura, atès que els FNG 2021 (UE) provenien de fons europeus i no estatals.

Font: Servei de Biblioteques. Informe econòmic complet.

El món llibreter va gaudir d'una línia per a la modernització de llibreries, d'una altra per crear llibreries a municipis que no en tenien i d'una d'extraordinària per al rescabament de danys ocasionats per les pluges durant la diada de Sant Jordi 2022, per un import de 100.000 €.

L'Àrea del Llibre també va concedir, com els anys 2020-2021 i precedents, un ajut singular de 20.000 € al Gremi de Llibreter de Catalunya per a la formació del personal de les llibreries, en col·laboració amb la FIMA de la Universitat de Barcelona, al postgrau en Llibreria de la universitat esmentada.

La dotació de l'ICEC per a fires l'any 2022 va ser de 407.528 €, i entre les subvencions nominatives més rellevants destacaren les dirigides a les fires afectades per la seva cancel·lació el 2020 (Setmana del Llibre en Català, Liber i Saló del Còmic).

El Pla de fires i mercats del llibre especialitzat es va situar el 2022 com una de les accions destacades després de dos anys —especialment el 2020— a mig gas. Concebut per reforçar la indústria del llibre i donar visibilitat a l'oferta editorial en català, el pla va fer èmfasi especialment en la diversitat temàtica i de gèneres, així com a garantir un ampli abast territorial en el mapa de fires. Organitzat pel Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya, el pla permetia que les biblioteques públiques de Catalunya adquirissin fons bibliogràfics i documentals per a les seves col·leccions. L'objectiu, a banda d'una injecció econòmica important, era enfortir els lligams entre els espais de l'ecosistema llibre i conèixer les necessitats de les biblioteques i els seus professionals per bastir les seves col·leccions. Des del vessant del món de l'edició i la llibreria, el Pla de fires era el marc perfecte per presentar novetats i editorials independents, autors nous, promocionar nous segells o lligar col·laboracions de prescripció o d'extensió cultural a les biblioteques (clubs de lectura, etc.).

El Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya invertí 175.000 € en el Pla de fires del 2022. Tres-cents cinquanta biblioteques públiques i els seus professionals visitaren divuit fires per comprar fons bibliogràfics i documentals. Tot i l'èxit del pla (facturació, assistència, retorn professional, etc.), a finals de l'any 2022 quedà palès que calia reformar-lo totalment. L'augment de l'oferta de

noves fires, l'aparició de fires especialitzades o de gènere, l'interès per ampliar el mapa de fires al territori, la qüestió de la selecció de les biblioteques participants i, sobretot, les limitacions en el sistema de contractació de les grans fires obligaren el Departament de Cultura a redefinir el programa en una línia de subvenció de lliure concurrència no competitiva.

La nova línia de subvenció per a l'adquisició de fons documentals en fires i mercats especialitzats del llibre es convocà el juny del 2023, amb un gran èxit de biblioteques participants: vint-i-vuit fires (deu de noves), més activitats programades i una inversió de 225.000 €, un 28 % d'increment respecte a l'any 2022.

4.3.3 Accessibilitat i socialització del llibre

L'any 2022 va marcar una altra fita en l'accés de la ciutadania a la informació i a la cultura amb la posada en marxa d'Atena, el catàleg únic de Biblioteques Públiques de Catalunya. La nova eina permetia conèixer el fons documental de les biblioteques públiques catalanes i posar-lo a disposició de la ciutadania a través del renovat servei nacional de préstec interbibliotecari. El nou catàleg, fruit d'un llarg treball de coordinació, permetia que els ciutadans poguessin consultar tots els fons existents, demanar-los en préstec a qualsevol biblioteca pública de Catalunya i tenir-los disponibles a la seva biblioteca de referència en un termini de pocs dies de manera absolutament gratuïta.

El catàleg Atena era una baula més en el projecte de Biblioteques Públiques de Catalunya per a un accés lliure i gratuït a la informació, la cultura i el coneixement per a tota la ciutadania catalana. El servei nacional de préstec interbibliotecari —gestionat pel Servei de Biblioteques de la Generalitat en col·laboració amb la Gerència de Biblioteques de la Diputació de Barcelona i Biblioteques de Barcelona— va permetre una millor coordinació en un dels serveis més ben valorats per la ciutadania, tant per la seva eficàcia com pel valor afegit que suposava en l'àmbit de la lectura pública.

4.3.4 Creixement sostingut de la indústria editorial i la llibreria

L'any 2022 significà la recuperació de la normalitat del món editorial i del llibreter. A la revifada en novetats literàries, nous segells editorials, noves veus literàries, llibreries i d'altres, s'hi va afegir la recuperació sense restriccions de les dues cites ineludibles del sector en ingressos de facturació, així com de ressò cultural i social: la diada de Sant Jordi i la Setmana del Llibre en Català.

Tot i la recuperació, una crisi en la distribució va afectar molt greument el conjunt de l'ecosistema. La manca de planificació i previsió en la gestió d'una nova empresa, Entredos —que sorgia de la fusió de dues distribuïdores (Àgora i Les Punxes)—, provocà afectacions greus en el subministrament de les comandes a les llibreries. La crisi iniciada el setembre del 2022 no es va solucionar fins al primer trimestre del 2023, i va causar un caos absolut en la provisió de novetats i catàleg de fons a les llibreries. La repercussió de la crisi va ser molt negativa per al món llibreter i editorial en termes de facturació, així com per a les biblioteques públiques, que en sortirien perjudicades per la impossibilitat d'incloure novetats als seus fons bibliogràfics durant alguns mesos.

Per a la resta, l'any 2022 continuava la tònica positiva del bienni 2020-2021 en l'oferta editorial (impresa i digital) —incloent-hi l'edició en català—, la facturació i el manteniment de les llibreries com el canal de comercialització prioritari del llibre, segons l'estudi *Comercio interior del libro en España 2022*.

5 Àgores comunes de l'ecosistema llibre, 2020-2022

El trienni 2020-2022 va ser un període de profunda reflexió dins l'ecosistema llibre. La crisi de la pandèmia, l'efecte catàrtic que va tenir i les conseqüències que se'n van derivar van menar a una diagnosi conscient sobre les seves fortaleses, debilitats, amenaces i oportunitats. Com si es tractés d'una anàlisi DAFO, tot el món bibliotecari, no sols el Sistema de Lectura Pública, va cercar espais de discussió (jornades, congressos, trobades, etc.) per compartir experiències, extreure'n conclusions, plantejar propostes i treballar per a un futur en el qual les biblioteques tinguessin un paper més essencial i definitiu per resoldre les necessitats de les seves respectives comunitats (incloses les acadèmiques, escolars, etc.).

Tot i que determinats espais de reflexió i divulgació professional bibliotecària del bienni 2020-2021 ja han estat identificats per Morlans i Contreras (2022), caldria destacar aquells esdeveniments amb una voluntat més ecumènica en l'ecosistema llibre, com la Biblioteca Transoceànica, organitzada pel Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya (COBDC), FESABID, el Consorci de Biblioteques de Barcelona i el CliJCat (ara IBBYCat) el novembre del 2021 dins de l'Any Iberoamericà de les Biblioteques. La Biblioteca Transoceànica tenia la voluntat de ser una àgora per a l'intercanvi d'experiències i propostes de futur dels agents de la cadena del llibre (editors, autors, il·lustradors, gestors, llibreters o bibliotecaris) a les dues ribes de l'Atlàntic en el marc del món iberoamericà.

La primera Jornada d'Àlbum Il·lustrat, celebrada el juny del 2021 i organitzada pel BibBotó (Grup de Treball de Biblioteques Infantils i Juvenils del COBDC), tenia com a horitzó explorar l'univers de l'àlbum a través de la seva producció, circulació, difusió i recepció amb la participació de l'àmbit creatiu (autors, il·lustradors) i productor (món editorial) i la difusió amb bibliotecaris i llibreters. Com en el cas de la Biblioteca Transoceànica, l'objectiu era oferir una visió holística de l'univers llibre, amb les seves idiosincràsies i problemàtiques pròpies.

Si bé, com esmenten Morlans i Contreras, l'any 2021 també es van celebrar els seminaris *Biblioteques públiques i lectura digital* i *Biblioteca verda i sostenibilitat*, ambdues trobades eren més sectorials i no tan obertes a tot l'ecosistema llibre. El mateix succeïa, però a la inversa, amb trobades del món editorial, en què la participació del sector, sobretot bibliotecari, era menor o residual, com, per exemple, el Fòrum Edita.

La *calma*, o la represa total de la normalitat, del 2022 significà el retorn a esdeveniments presencials. El calendari congressual bibliotecari del 2022 va estar marcat per la celebració de les setzenes Jornades Catalanes d'Informació i Documentació, organitzades pel COBDC amb l'explícit títol «Essencials». Les jornades, celebrades el maig del 2022, tenien com a lema principal destacar l'*essencialitat* de la professió bibliotecària en la societat actual, i especialment en temps de crisi com la pandèmia.

Les jornades estaven centrades —també sobre el programa i els espais comunicatius d'experiències i comunicacions— a evidenciar la importància de la professió des d'un punt de vista cultural, però també social. Així mateix, van posar sobre la taula, entre altres temes, el pèssim estat de les biblioteques escolars a Catalunya, la reactivació del projecte de la Biblioteca Pública de l'Estat a Barcelona, la censura de fons bibliogràfics a les biblioteques públiques, el rumb i les perspectives de futur de les biblioteques universitàries i acadèmiques, els nous models de biblioteca pública o realitats bibliotecàries d'èxit com la finlandesa.

Una altra de les cites professionals del 2022 va ser el Congrés Mundial de la IFLA de l'agost a Dublín. El congrés, amb el títol «Inspire, Engage, Enable, Connect» («Inspirar, implicar, habilitar, con-

nectar»), i com altres esdeveniments de l'any, buscava recuperar el to i la inspiració del sector en la recerca de noves idees i propostes que ressituessin els professionals en un món canviant i de mutacions impredecibles, com ho havia estat la pandèmia.

Com ja s'ha esmentat més amunt, la pandèmia i els seus efectes van empènyer la professió a una readaptació dels seus papers tradicionals a marxes forçades. Tot i l'evolució al galop, i pel que fa a la lectura pública, l'*IFLA Trending Report 2019* ja havia anticipat els senyals de canvi (o d'alerta) abans, fins i tot, de la pandèmia. L'informe de la IFLA del 2019 sobre noves tendències avisava —com si fos un oracle— que «l'augment de la incertesa al món al qual ens enfrontem exigeix noves formes de treballar dins del nostre àmbit» o de «la necessitat d'enfocaments holístics per afrontar la creixent complexitat».

L'informe de noves tendències del 2021 incidia en algunes de les qüestions plantejades el bienni 2018-2019 i proposava alguns dels elements del nou paradigma de biblioteca pública que es concretarien un congrés més tard en el nou *Manifest de la biblioteca pública IFLA-UNESCO* del 2022.

Certes idees com el retorn a la materialitat i el valor dels espais físics, la presa de consciència sobre la diversitat i la seva importància, el monopoli de les dades, la privatització del coneixement, la intensificació de les desigualtats, etc., s'integrarien en posteriors plans d'acció o models de lectura pública a Catalunya.

L'any 2022 també se celebraren trobades professionals per teixir complicitats entre el món bibliotecari i la indústria editorial, com el BiblioManga, una jornada organitzada pel Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya i el COBDC que es va concebre per presentar les principals novetats en català, els gèneres i els autors menys coneguts pels professionals bibliotecaris, així com prendre contacte amb el món creatiu català (autors, il·lustradors, etc.) a través de taules rodones transversals.

El BiblioManga 2022 s'havia plantejat, de fet, com una prèvia professional al MangaBCN del 2022, en la qual seixanta biblioteques públiques adquiririen, l'endemà, manga en el marc del Pla de fibres i mercats del llibre especialitzat. El coneixement de les novetats editorials i de nous gèneres i l'impuls de l'adquisició de producció de manga de km 0 foren els ingredients perquè la cita fos un èxit, i perquè tots els agents implicats volguessin repetir l'experiència. El BiblioManga 2023 també fou un èxit, i sembla que ja s'ha convertit en una cita ineludible per als professionals bibliotecaris, així com per al món de l'edició i la creació. La reeixida fórmula BiblioManga va ser replicada pel sector del còmic el 2024 i, a les portes del Saló del Còmic 2024 (3-5 de maig), se celebrà una trobada pràcticament idèntica a la del manga, el BiblioCòmic 2024, que aplegà un gruix important de professionals bibliotecaris responsables de les seccions de còmic.

Des d'un vessant acadèmic i formatiu, la FIMA de la Universitat de Barcelona ha estat oferint formació reglada per a futurs bibliotecaris, i el COBDC, cursos de reciclatge i especialització. La FIMA, a banda dels seus graus universitaris, ha ofert dues titulacions, el postgrau en Prescripció Lectora, per a professionals bibliotecaris i altres agents de la cultura i difusió del llibre, i el postgrau en Llibreria, dirigit a futurs llibreters, així com a actuals professionals de la llibreria que desitgin ampliar el seu bagatge acadèmic i tècnic.

El programa formatiu del COBDC s'ha concebut, des de l'origen, com un suport per al reciclatge, perquè els professionals puguin afrontar amb coneixement i expertesa els nous reptes en àmbits com la socialització de la informació, el coneixement i la lectura; els nous paradigmes i les solucions tecnològiques per gestionar-los, etc.

En ambdós casos, tant pel que fa a la FIMA com al COBDC, la modalitat docent s'hagué d'adaptar a les vicissituds del període de la pandèmia i de la postpandèmia atorgant a la docència un caràcter virtual, que, en el cas del COBDC, ha permès obrir el seu catàleg i oferta formativa a sectors professionals d'altres territoris de parla catalana.

6 Conclusions i propostes de futur

El món bibliotecari i el sector editorial i llibreter han viscut en simbiosi al trienni 2020-2022. El nexa d'unió han estat els factors econòmic i cultural, però els horitzons més atziacs de la pandèmia han segellat, encara més, el vincle natural. La voluntat política i l'*esprit de corps* es van conjurar perquè les trajectòries —excessivament paral·leles abans— confluïssin ara en la defensa de l'ecosistema llibre com un tot. L'entesa ja era habitual el 2018, sobretot quan la inversió econòmica remuntà els anys de crisi i s'establiren altres canals de col·laboració, com ara presentacions de novetats, segells i autors, sessions de prescripció lectora, trobades monogràfiques (10x10), intercanvis informatius, fires, etc.

La crisi de la COVID-19 evidencià l'aliança entre els actors de l'ecosistema, i que aquesta aliança de-passava els papers tradicionals de client-proveïdor. El suport a les llibreries de proximitat, tot i les limitacions de la contractació pública, s'erigí en un axioma indiscutible, i les fires —més enllà d'un punt de venda— es percebien ja com a espais de trobada professionals on bibliotecaris, llibreters, editors i creadors podien intercanviar necessitats, projectes i solucions.

La voluntat de cooperació va ser essencial i el paper de les administracions va esdevenir determinant. Els gestors culturals, i en especial els de la lectura pública, van activar tots els mecanismes perquè el sector del llibre superés l'amenaça.

L'augment exponencial de la inversió econòmica per a l'adquisició, l'edició o la creació, així com per al món de la llibreria, va ser una de les principals mesures d'un programa conscient per protegir el sector i suavitzar els efectius negatius de la crisi. El més positiu, com en altres àmbits de la societat, és que aquesta visió holística d'ecosistema havia vingut per quedar-se, ja que la gran majoria d'accions i inversions (abans d'urgència) es van mantenir en els pressupostos dels anys 2023-2024.

La gestió pública no hauria tingut l'impacte i l'abast assolits sense el concurs del món professional bibliotecari, i també del llibreter. L'onada d'iniciatives de prescripció lectora, curació de continguts, lectures en veu alta, clubs de lectura virtuals, etc., endegades durant les setmanes més dures del confinament —i que han persistit en el temps posterior— evidenciaven el seu compromís i vocació de servei professional.

La catarsi i els efectes posteriors a la pandèmia van proporcionar nombroses *lectures*, especialment sobre el paper de les biblioteques públiques al si de la societat. La irrupció de la biblioteca digital, el valor social de la materialitat de la biblioteca per a la construcció de comunitats o la socialització virtual i presencial de la lectura i del coneixement van ser algunes de les qüestions que van emergir després del *tsunami* del 2020, i que han esdevingut (en molts casos) els nous dogmes sobre els quals s'està bastint la nova biblioteca pública més enllà de les funcions tradicionals.

Si es pren en consideració la màxima que «tota crisi és una oportunitat», les biblioteques públiques no la van desapropiar. Ans al contrari, si s'examinen en detall les polítiques posteriors (i indicadors).

Tot i això, i malgrat l'evolució positiva, encara hi ha molta feina per fer: és imprescindible teixir noves aliances (i mantenir les actuals) amb tots els actors de la cadena del llibre, com, per exemple, el foment de la lectura (present al Pla nacional del llibre i la lectura del juliol del 2023); impulsar la creació i la traducció d'obres científicotècniques en català; promoure la sostenibilitat de col·leccions de qualitat; ampliar la formació en prescripció lectora i literària; apostar per l'edició en digital creant una nova línia de subvenció (SAB digital); potenciar el desenvolupament de biblioteques personals; intensificar i provocar la socialització de la lectura, i un llarg etcètera.

La ruta és clara i els presagis són propicis.

7 Bibliografia

Consell Nacional de la Cultura i de les Arts. *Informe anual de l'estat de la cultura i de les arts a Catalunya* (2020-2022). <<https://conca.gencat.cat/ca/publicacions/informe-anual-conca/index.html>>. [Consulta: 23/04/2024].

Diputació de Barcelona (2020). *El servei de préstec virtual a les biblioteques de Catalunya en temps de confinament*. <https://www.diba.cat/documents/16060163/331141101/29_07_2020_Infografia_eBiblio.pdf/6eaf23ad-9df0-4b0f-94ca-2720768ca8aa>. [Consulta: 12/01/2024].

Federación de Gremios de Editores de España (2021). *Comercio interior del libro en España 2020*. <https://www.federacioneditores.org/img/documentos/comercio_interior_2020.pdf>. [Consulta: 12/02/2024].

Federación de Gremios de Editores de España (2023). *Comercio interior del libro en España 2022*. <https://www.federacioneditores.org/img/documentos/comercio_interior_2022_avanve.pdf>. [Consulta: 12/02/2024].

Gremi d'Editors de Catalunya (2021). *Hàbits de lectura i compra de llibres*. <<https://www.gremieditors.cat/wp-content/uploads/2022/02/habits-lectura-compra-llibres.pdf>>. [Consulta: 12/02/2024].

IFLA. *Trending Report 2019*. <https://trends.ifla.org/files/trends/assets/documents/ifla_trend_report_2019.pdf>. [Consulta: 23/04/2024].

Institut Català de les Empreses Culturals. *Memòria 2020-2022*. <https://icec.gencat.cat/ca/sobre_icec/memories/index.html>. [Consulta: 15/03/2024].

Llobet Domènech, Jordi; Terrones, Montserrat; Rodríguez Carmona, Judit (2018). «Editorials i biblioteques: una relació per construir». *Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 5, pàg. 66-85. <<https://raco.cat/index.php/AnuariObservatori/article/view/341888/434397>>. [Consulta: 15/03/2024].

Manifest de la biblioteca pública IFLA-UNESCO 2022. <https://cobdc.org/wp-content/uploads/Manifest_IFLA_2022_catala.pdf>. [Consulta: 26/02/2024].

Morlans Giné, Gemma; Sánchez Contreras, Maria del Mar (2020). «Les biblioteques públiques a Catalunya (2018-2019)». *Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 6, pàg. 111-

134. <<https://revistes.ub.edu/index.php/Anuari-BLL/article/view/008/32330>>. [Consulta: 16/04/2024].

Morlans Giné, Gemma; Sánchez Contreras, Maria del Mar (2022). «Les biblioteques públiques a Catalunya (2020-2021)». *Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura*, vol. 7, e006. <<https://revistes.ub.edu/index.php/Anuari-BLL/article/view/41031>>. [Consulta: 23/04/2024].

Orte, Andreu (2020). *Avaluació de l'impacte en el marc del tancament de serveis presencials per la COVID-19*. Barcelona: Gabinet de Premsa i Comunicació de la Diputació de Barcelona. <https://www.diba.cat/documents/16060163/331141101/eBiblioCat_5_Avaluaci%C3%B3-impacte-2020_vf.pdf/e9d1b3f5-3d2a-d767-f161-c16200ead287?t=1613471549784>. [Consulta: 16/04/2024].

Oyarzún, Gonzalo (2021). *La biblioteca imaginada. Un jardí per sembrar comunitats*. Barcelona: Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya.

Servei de Biblioteques de la Generalitat de Catalunya (2023). *Sistema de Lectura Pública de Catalunya: balanç 2022*. <https://biblioteques.gencat.cat/web/.content/tematic/biblioteques/dades-al-dia/estadistiques/balancos/documents/Balanc_2022.pdf>. [Consulta: 12/01/2024].

Editors
Lluís Agustí
Maite Comalat

ANUARI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA 2023